

Country-musik är amerikanernas folkmusik. Det är lika bra att få in det i skallen med en gång. Merle Haggard, Johnny Cash och Buck Owens är USA:s motsvarigheter till Merit Hemmingsson, Kebnekajse, Skäggmanslaget och Contact. Till och med den glittrande, sofistikerade Glen Campbells musik är en direkt utveckling av de gamla brittiska ballader som en gång förvandlades till amerikansk musik. Den här artikelserien ska handla om hur den musiken uppstod, och hur den utvecklades till en miljonindustri, inte bara i dollar utan också i mark, yen, pund och om människorna bakom musiken. Människor, som i ordets bästa mening, bara var vanligt folk.

FRÅN FOLKMUSIK TILL MILJONINDUSTRI

del 1

Folkmusiken kom till USA med engelsmännen. Med fritänkare, tjuvar, rånare, horor, mördare och hallickar och vanliga, hederliga mänsikor som bara ville ha större armbågsrum, frisk luft och Guds natur runt omkring sig. Den musik man spelade var de brittiska öarnas folkmusik. Dansvisor som jigs och reels och långa, berättande ballader, ofta med komplicerade kompositioner.

Så småningom kunde man märka att musiken började förändras. Den traditionella fiolen fick allt starkare konkurrens av banjon - ett afrikanskt instrument som de vita nybyggarna lånat av de svarta slavarerna i Söderns plantager.

I texterna började balladernas typiskt engelska detaljer bli alltmer amerikanserade. Engelska djur och växter ersattes av amerikanska och de avlägsna, engelska platsnamnen fick ge vika för städer och floder som var mer kända för de som sjöng.

Engelska "sterling" förvanskades under åren alltmer för att till slut bli "scarling". Ett totalt meningslöst ord, som troget förs vidare av balladsångarna fastän det förlorat allt innehåll.

Samtidigt som de här förändringarna för- enklades de ofta intrikata kompositions- mönstren i balladerna och dansvisorna för- vandlades till s k square-dances.

I England utrotades folkmusiken mer eller mindre när industrialismen gjorde sitt intrång på den engelska landsbygden. Men i USA lever sångerna och danserna kvar. Förändrade. Men i en vital, musikalisk tradition.

Orsakerna hittar man i de geografiska förhållandena. De båda folkgrupper som sedan gammalt hade den största folktraditionerna, irländare och skottar, flyttade upp i de otillgängliga Appalacherna, den bergskedja som löper genom hela östra USA, från Vermont i norr till Florida i söder. Här bosatte de sig i dalarna och bland kullarna. I bergskedjor som har legenda- riskt klingande namn för alla som tycker om country-musik: Great Smoky Mountains, Clinch Mountains, Cumberland Mountains...

De mänsikor som levde här uppe bland bergen blev snart kända för sitt obero- ende, sitt våldsamma humör, sina ständiga släktfejder, sitt illegala whiskybrännande och sin musik.

"Hillbillies" kallade veklingarna på slätten och i städerna de råbarkade och vildsinta bergsborna. Bergsfolket kallade de sig själva. Inte utan stolthet.

Här uppe i de timrade stugorna som klängde sig fast som bergsgetter längs sluttningar- na eller trängde ihop sig i klungor i da- larna levde resterna av den engelska folk-

DE KOM ÖVER HAVET

CHRISTER OLSSON

musiken kvar. Fast en engelsman från 1600-talet knappast skulle känt igen den längre.

Men 1916-17 kom en brittisk folkmusikforskare till bergen. Under två år reste han runt, lyssnade och upptecknade över 1500 sånger. Ca 500 var ballader och de allra flesta gick fortfarande att härleda till brittiska källor.

På 20- och 30-talen blev sådana här uppteckningar och insamlingar allt vanligare. Män som John och Alan Lomax offrade ett helt liv på att resa runt och spela in den musik som de hörde spelas och sjungas uppe bland bergsfolket. Från och med 1926 gick det nämligen att spela in musiken med hjälp av en portabel inspelningsutrustning. Klumpig, obekväm och tung, men tillräcklig för att bevara den unika musiken för alltid. De flesta av John och Alan Lomax inspelningar finns nu i Archive of American Folksong, en underavdelning till Library of Congress i Washington.

Sådana här s k fältinspelningar görs än idag, ofta av små oberoende bolag som Folk Legacy i Vermont. Det är svårt att få tag på skivorna i Sverige, men genom de flesta grammofonaffärer kan man beställa skivorna direkt från USA.

"The Traditional Music of Beech Mountain, North Carolina Vols 1-2" (Folk Legacy FSA 22-23) innehåller två av de finaste exemplen på traditionell, oftast oackompanjerad, folkmusik som jag hört på skiva. Trots att inspelningarna är gjorda så sent som 1964 är det musik som är nästan helt orörd av den moderna civilisationen.

Beech Mountain är en serie åsar som bildar en länk mellan Blue Ridge Mountains och Alleghany-bergen i North Carolina. Inne-vånarna i området livnär sig huvudsakligen av tobaksodling på de små farmer som ligger utströdda över hela området. Knutna till civilisationen av smala grusvägar som slingrar sig från huvudlederna upp längs bergssluttningarna.

Här uppe bor familjen Presnell och flera av deras släktingar. Husen är relativt omoderna och det är ingenting ovanligt att både elektricitet och rinnande vatten saknas.

Lee Monroe Presnell, patriarken i familjen, och den otvivelaktigt finaste traditionelle sångaren, var 86 år när inspelningarna gjordes. Trots sin ålder bodde han ensam i en enrumsstuga högst uppe på en av

86-årige Lee Monroe Presnell, patriarken på The Beech.

Den kyrka i The Beech där R L Harmon, Margie Harmon och "Coot" Greene sjunger sina religiösa sånger varje söndag

topparna i The Beech, som berget kallas i trakten. Han tillbringade den mesta tiden ensam i sin stuga, men varje dag brukade han gå ner till sin son och hans familj, som bor i närheten, och äta middag.

Bland de sånger som Presnell framförde finns de fina balladerna "Sweet Soldier Boy", "Johnny Oh Johnny" och The Two Sisters". Alla förmodligen av brittiskt ursprung.

Lee Monroe Presnell sjunger med stark, klar och övertygande stämma och med ett, för sin ålder, fantastiskt röstomfång. Bakom den gamle mannens andningspauser kan man fortfarande höra balladsångarens ornamenterade sångsätt.

Monroe sjöng helst de gamla balladerna. Även om han beklagade sig över att han inte längre kunde få fram den "ljuvhet" som han visste fanns i sångerna, men han hade också en mer lättsam repertoar av skämtvisor. Ett fint exempel, och min personliga favorit, är "Baldheaded End of the Broom", där Monroe beklagar sig över kvinnornas hårdhet med kvastskäftet.

Men Lee Monroe Presnell är bara en i en hel släkt av traditionsbärare, ja en hel trakt. Bara på dessa två volymer medverkar 12 medlemmar av slakten med sånger och danslåtar - på banjo och gitarr.

Ingen kan t ex tvivla på ärligheten och den djupa övertygelsen i deras röster när R L Harmon, hans syster Margie och "Coot" Greene lägger ner hela sin själ i otroliga versioner av "Amazing Grace", "Precious Memories" och Where the Soul of Man Never Dies". Det är jordnära, religiös sång med en intensitet, värme och renhet i stämmorna som gör att man skulle kunna bli religiös på kuppen själv.

De instrumentala partierna på skivorna är i regel bara korta fragment av sångerna. De uttrycker ingen speciell instrumentell virtuositet, men samspeltheten mellan den hemmagjorda, stränglösa banjon, fiolen och dulcimern vittnar om årtiondens gemensamma musikaliska traditioner.

Traditioner som på The Beech tycks härstamma huvudsakligen från två håll. Lee Monroe Presnells farfar Council Harmon och den halvlegendariske John Calvin Younce. Eller "Lie-hue" som alla kallade honom.

"Lie-hue", ungefär "lögn-skimmer", var en kringvandrande sångare och berättare som genomkorsade hela södra Appalacherna på sina resor. När han var absolut tvungen stannade han till ett tag och tog ett arbete och sjöng sina sånger och berättade sina fantastiska äventyrshistorier, utan ett sant ord i dem.

Eftersom åren gick fick "Lögn-skimmer" allt mer mytologiska drag, och till slut sades det om honom att han bara kom vart sjunde år. I ett mindre romantiskt land som Sverige skulle vi ha kallat "Lie-hue" för luffare eller landstryker.

Musiken på The Beech lever vidare. Trots att den moderna civilisationen tränger sig allt närmare. Ungdomarna från bergen samlas numera gärna nere på hamburgerbarnerna och drug storerna i Boone och lyssnar på sin musik. Johnny Cash, Merle Haggard eller någon av de nyare stjärnorna från Nashvilles musikfabriker.

Men i köken och på verandorna uppe i stugorna på The Beech lever de sista spåren av den ursprungliga brittiska folkmusiken kvar. Och det är ingen risk att den ska dö ut ännu. Bara på The Beech räknar man med minst ett 100-tal andra traditionsbärare. Även om ingen av dem har så stora

"Lie-hue" med sina käraste äodelar, en gammal handgjord banjo, ett gammalt gevär, en pistol och ett krus som förmodligen aldrig innehållit en droppe vatten.

förråd av sånger och berättelser som de som medverkar på skivorna.

Samtidigt som folkmusik-idealisternas inspelningar pågick för fullt började också de kommersiella skivbolagen att inse att här fanns någonting som man skulle kunna göra pengar på. 1923 gjordes den första kommersiella inspelningen av folkmusik i Atlanta, Georgia. Fiolspelaren "Fiddlin'" John Carsons första skiva sålde mer än 5 000 exemplar på mindre än två veckor. En fullständigt fantastisk siffra för den tidens grammofonbolag.

Folkmusiken var på väg att anpassas till den stora publiken och samtidigt förlora en del av sin särart.

Ungefär vid samma tid började också en del folkmusiker att ta initiativet till så kallade folkmusikfestivaler där den ursprungliga musik skulle bevaras och föras vidare till en ny generation av musiker. Dessutom kunde man höra traktens finaste musiker, umgås med den ofta vitt spridda släkten, träffa grannar och bekanta, knyta nya kontakter, supa till, dansa med de snyggaste flickorna och höra de bästa musikerna i trakten. Ofta i tävlan med varandra. Vår närmaste motsvarighet här i Sverige är förmodligen de gamla spelmansstämmorna i t ex Delsbo.

1928 organiserade en av de finaste traditionella musikerna, Bascom Lamar Lunsford, den första årliga folkfestivalen i Asheville, North Carolina. Bara sex år efteråt kom den första nationella folkmusikfestivalen. Platsen var Saint Louis.

På dessa festivaler dök det då och då upp stadsbor som ville höra bergsbornas vilda musik eller bara koppla av på landet med familjen eller fjällan. För charlestonfanatikerna var musiken fullständigt ny och obegriplig. För de som tvingats flytta

från bergen för att kunna försörja sig var det ett kärt återseende med barndomens musik. Men trots den blandade publiken var folkmusiken - hillbillymusiken - huvudsakligen en regional angelägenhet för Södern.

Men samma år beslöt John och Alan Lomax att ta den svarte bluesmannen och folksångaren Huddie "Leadbelly" Ledbetter till New York, Philadelphia och Washington för en serie konserter. För första gången konfronterades den amerikanska storstadspubliken med sin egen folkmusik. Det var människor som knappast hade sett en ko i hela sitt liv och än mindre en tvätbjörn eller en puma; människor som kanske druckit hembränt, men säkert aldrig tillverkat det!

Men vid det laget hade folkmusiken redan spritts över hela den amerikanska Södern. Genom radioapparater och grammofoner hade sångerna trängt in i så gott som alla halvfallna stugor och sönderblåsta och erosionshotade gårdar över hela Södern och de som inte hade råd med en grammofon lärde sig sångerna från radion och skaffade sig en begagnad gitarr.

De båda ansvariga för den musikaliska explosionen var The Carter Family och Jimmy Rodgers. Båda lyckades mitt under depressionens totala fattigdom sälja miljontals skivor till den fattiga arbetarbefolkningen. Båda artisterna upptäcktes av den fenomenalt tursamme talangscouten Ralph Peer 1927, och båda spelades in på samma ställe - den lilla gränsstaden Bristol på gränsen mellan Virginia och Tennessee.

Det är två artister som haft ett oerhört inflytande över två helt olika utvecklingsgrenar inom country-musiken. Det var som om man upptäckt Rolling Stones och Beatles under samma vecka!